

Imperialisme Arendt en Mbembe-2

Maieutiek najaar 2023
Petra Bolhuis

Maieutiek 2023-imperialisme

1

1

De politieke emancipatie van de bourgeois

- 1884 is het begin van het imperialisme waar Arendt het over heeft. En het eindigde bij het einde van Her Majesty's empire in 1947.
- Amerika (de VS) heeft bij de beëindiging van dat tijdperk een belangrijke rol gespeeld. Er is nog volop debat over de vraag of deze rol werd gespeeld uit vooruitstrevende ideeën of uit economisch strategische overwegingen.
- Arendt maakt zich zorgen (eind 60-iger jaren) omdat de ontmanteling van Europa's imperialisme niet leidde tot vrijheid, maar tot een herverdeling tussen grootmachten in Oost en West. Zij schrijft dat die ontmanteling aanleiding zou kunnen zijn voor nieuwe oorlogen lijkend op WOI. (blz. 10)
- Arendt ziet China als de komende derde macht. (blz.10)

Maieutiek 2023-imperialisme

2

2

Nieuwe situatie van na de tweede wereldoorlog

- De atoombom weerhoudt naties van 'simpele oplossingen' uit het verleden.
- *The white man's burdens*. Een inzicht in wat dat is krijgen we uit het gedicht met die titel van Kipling uit 1899.
- Koloniale belangen en zogenaamde morele ideeën zoals is verwoord in *The white man's burdens* zijn vervangen door verplichtingen en economische ondersteuning van regeringen.
- Ze vindt Amerika, dat ze toen nog erg bewonderde, de laatste kandidaat voor wereldheerschappij.
  - Ze hebben geen reële politieke ambitie voor de landen waar het over gaat.
  - Ze kijken naar Rusland en Duitsland alsof daar het totalitarisme wortelde.
  - Ze hebben geen historisch besef.
- Arendt acht dat gevaarlijker dan het uitbuiten uit private belangen. (13) Het is de vraag of ze dat vandaag de dag nog zou denken met de omvang en financiële draagkracht van multinationals en enkelingen als Musk.

De zorgen van Arendt

- "Bepaalde fundamentele aspecten van deze tijd lijken zozeer op de totalitaire verschijnselen in de twintigste eeuw dat het terecht zou zijn om de hele periode te beschouwen als een soort generale repetitie voor de komende catastrofes" schrijft Arendt. (19)
- Maar er is ook nostalgie, want gruwelen kenden hun maat en er was fatsoen.
- De concentratiekampen zijn een verandering die ons in een nieuwe werkelijkheid hebben gebracht. (19/20)

Staat en natie

- **Staat:** Komt voort uit de monarchie die qua macht door de bevolking is overgenomen. Het gaat hierbij om een op burgerlijke wetten gebaseerde structuur die de belangen van alle inwoners van een gebied dat onder die wetten en instituties valt moet borgen. Het is in hoge mate abstract en ook al komt het voort uit passionele bewegingen als de Franse revolutie, het zoekt steeds de objectiviteit.
- **Een natie** komt oorspronkelijk meer uit de boerentraditie en leunt op het geworteld zijn van een bevolkingsgroep binnen een bepaald gebied dat gewoonten en tradities deelt en erfelijk met elkaar verweven is geraakt. De binding voelt meer natuurlijk en hangt aan grond en de culturele gewoontes.
- Beide zijn door de mens gemaakte structuren die mensen zich thuis laten voelen en hun samenzijn en veiligheid dragen. (bron Canovan, 1992)
- **De staat** zoekt de objectiviteit en de gelijkheid als zijnde principes uit te drukken in wetten en instituties.
- **De natie** wil een bepaald soort gedrag of eigenheid behouden, ook als dat betekent dat de één wordt 'voorgetrokken' boven de ander.

Staat en natie en imperialisme

- Arendt zegt dat een natiestaat nooit met zuiver geweten een volk kan inlijven. Immers haar wetten en regels horen bij een natuurlijke aanpassing aan de grond. De gewoonten zijn gegroeid en specifiek. Eigenlijk is er van nature dus cultureel relativisme. Verschillen mogen er zijn, maar alleen tussen de ene natiestaat en de andere. Intern moet iedereen zich aan de door de natie geborgde regels houden.
- Een natiestaat die veroverd maakt daarmee nationalisme wakker; de veroverde groep krijgt het nationaal bewustzijn mee en denkt: onze gewoonten staat op het spel! Dat levert op enig moment strijd op over welke gewoontes de goede zijn en van werkelijke inlijving is dan geen sprake meer. (Ierland in VK)
- Een staat is vooral bezig met de abstractie en we zien dat vastlopen als die abstractie raakt aan de concrete gewoontes en het thuis voelen in de natie.

Denk aan de Koranverbrandingen in Zweden. De staat zegt vrijheid van meningsuiting. De natie zegt 'ja maar', veiligheid, onfatsoen en provocatie moet je verbieden en vind maar een regel waaraan je dat goede besluit kunt ophangen. (Bron <https://nos.nl/artikel/2484896-deense-regering-wil-koranverbrandingen-voorkomen-met-wet>)

Een ander voorbeeld is het idee om in specifieke wijken andere straffen uit te delen. (Dijkhof 2018)
Bron (<https://eenvandaag.avrotros.nl/item/fractievoorzitter-dijkhoff-vvd-onder-vuur-vanwege-postcode-racisme/>)

Rol van de bourgeoisie

- Arendt schrijft over de opkomst en de leidende rol van de bourgeoisie in de moderne tijd. Dat definieert ze weinig expliciet, maar het is wel een belangrijke bouwsteen van haar theorie.
- Bourgeoisie verwijst naar de middenklasse. Die wint aan welvaart en macht in het laat 19de -eeuwse kapitalisme dankzij de nieuwe productiemethoden van de industriële samenleving.
- Voor Arendt verwees de term "bourgeoisie" echter niet alleen naar een economische klasse, maar ook naar een bepaalde mentaliteit en levenswijze die kenmerkend was voor moderniteit. "(...) die tot dan toe de eerste klasse in de geschiedenis was die economische hegemonie had bereikt zonder tegelijkertijd politieke heerschappij te ambiëren."(A.20)

Maieutiek 2023-imperialisme

7

7

Politieke macht en de bourgeoisie

- De bourgeoisie laat de macht over aan de staat. Die dus in hun ogen hun zaken hoort te behartigen. Maar de bourgeoisie ontstaat in de natiestaat. Daardoor is ze enerzijds nationalistisch, maar anderzijds gericht op persoonlijke belangen die vaak gepresenteerd worden als algemene belangen.
- Wat hen het minst interesseert is de staat, de set van algemene democratische regulatieve uitgangspunten waarbinnen een natie sinds de Franse revolutie geacht wordt te opereren: vrijheid, gelijkheid en broederschap.
- De discrepantie tussen bourgeoisie en staat wordt zichtbaar als de motor van de economie gaat haperen. (20)
- Uiteindelijk wint een nieuwe 'klasse' namelijk het plebs dat tegen de bourgeoisie én tegen de staat is o.l.v. Hitler die de natie voorop stelt.

Maieutiek 2023-imperialisme

8

8

Bourgeoisie en Plebs

- Wat is plebs? Arendt die veel op Kant steunt en het denken voorop stelt wordt er vaak van verdacht iets te hebben tegen het gewone volk, wat we nu zouden noemen 'de onderkant van de samenleving'.
- Arendt ziet plebs echter als een gemengd gezelschap van omlaag gevallen edelen, nieuwe rijken die hun kapitaal niet meer kwijt kunnen en werkloos geworden arbeiders. Het is het droesem van de sociaal economische ontwikkelingen. In hun zoektocht naar een nieuwe plek in het geheel vinden ze uiteindelijk Hitler.
- Maar daarvóór – en dat is de stap die ze hier gaat uitleggen - is het imperialisme de geboden uitweg voor iedereen die vastloopt in de sociaal economische situatie van eind 19de en begin 20ste eeuw.

Expansie en tirannie

'Expansie is alles', zegt Rhodes.

'Wereldpolitiek is wat grootheidswaan voor een individu is', zegt Richter.

Maar wat degenen die zich hiertegen verzetten of dit negeren vergeten, is dat handel al doet wat zij niet willen namelijk: wereldwijde expansie vertonen.

'Patriottisme is geld verdienen', zegt Hübbe-Schleiden.

'De nationale vlag is een commercieel goed', zegt Rhodes.

Natiestaat = instemming van homogene bevolking met haar regering. Robespierre zegt al: als de koloniën ons wat gaan kosten laat ze dan gaan. Maar er zit een innerlijke tegenstelling in die men niet (meer =) herkent.

In de nadruk op economische winst, zoals bij Hübbe-Schleiden, ontstaat een denkwijze die later in *De menselijke conditie* door Arendt wordt gedefinieerd als doel-middel denken, waarbij de nadruk op efficiëntie het altijd langzame nadenken en de menselijke waardigheid op het spel zet.

Expansie vraagt hier om toegeven aan wat economisch wordt gevraagd en dus is het moeizame proces van inlijving of het sturen op instemming niet aan de orde. Wat overblijft is de optie tirannie.

Macht en bourgeoisie

Imperialisten willen machtsuitbreiding zonder de grondvesten van een politiek lichaam. Het imperialisme is het gevolg van een nieuw soort economische crisis:

- 1 overproductie
- 2 overtollig geld
- ➔ Dit geld wordt elders geïnvesteerd. En om dat soepel te laten verlopen wordt er macht uitgeoefend.
- ➔ Voor het eerst volgt geld niet op het vestigen van macht, maar volgt macht op het investeren van geld.

De positie van de Joden

- Joodse investeerders hadden door nood gedwongen, hun vermogen opgebouwd buiten het bestaande kapitalistische systeem en konden toen macht en invloed krijgen omdat zij investeerders waren die de rest van Europa zo nodig hadden. Zij waren internationaal geborgd en betrouwbaar als partner van natiestaten.
- De financiers wilden geen risico lopen, maar wel winst maken. Doordat de staat de garanties voor de uitgaven overnam werd het voor de bourgeoisie mogelijk gemaakt om zelf in te stappen en daarmee neemt de macht van de Joden af. (Ze worden daarmee ook meer paria dan ze waren.) Als voorbeeld neemt Arendt Rhodes die de macht overneemt van Joden.
- Maar de Joden zelf willen geen politieke macht (ze zijn nooit echte natieburgers en voelen de kwetsbaarheid van hun positie) en daardoor kunnen ze risicodragende leningen bieden en kunnen zij de macht niet in de weg zitten. De eigen nationale bourgeoisie neemt het over als er wel politieke macht aan te pas komt. Rhodes in Zuid Afrika i.p.v. De Hirsch en Bleichröder.
- De nationale welvaart leek af te hangen van het exporteren van natiemacht naar de koloniën. Meer geld vraagt meer expansie en meer expansie vraagt meer macht.

Gevolgen (Arendt 35-40)

1. De geweldsmiddelen van de staat (leger en politie) raken los van hun controle door de staat.
2. Economische wetten vormen geen belemmering meer voor de hebzucht van de bezittende klasse. Geld gaat geld voortbrengen.
3. Staatsfunctionarissen die geweldsmonopolies beheren worden steeds belangrijker en een aparte klasse .
4. Geweld omwille van de macht- i.p.v. omwille van het recht als uiterste middel- is eindeloos en er ontstaat een cyclus van expansie van macht en geweld die een cumulatie van kapitaal en macht veroorzaakt.
5. Macht is nu los van de politieke gemeenschap die ze moest dienen Het begint omwille van de economie, maar gaat zelf de politiek veranderen en in haar greep krijgen.
6. Imperialisme is de eerste vorm van democratie door de bourgeoisie en niet het laatste stadium van kapitalisme. (39) (Goede mensen, maar geen goede burgers om met de Tocqueville te spreken.)
7. Wanneer zakenmensen politici worden en een goede politicus het over zaken kan hebben (de BV Nederland of Trump) veranderen privébelangen in politieke zaken. Gevolg is dat de onberadenheid waartegen de staat de inwoners moest beschermen nu zelf de politieke standaard wordt.